

Have i Skåne

Av Pelle Friberg

Käre Annemarie!

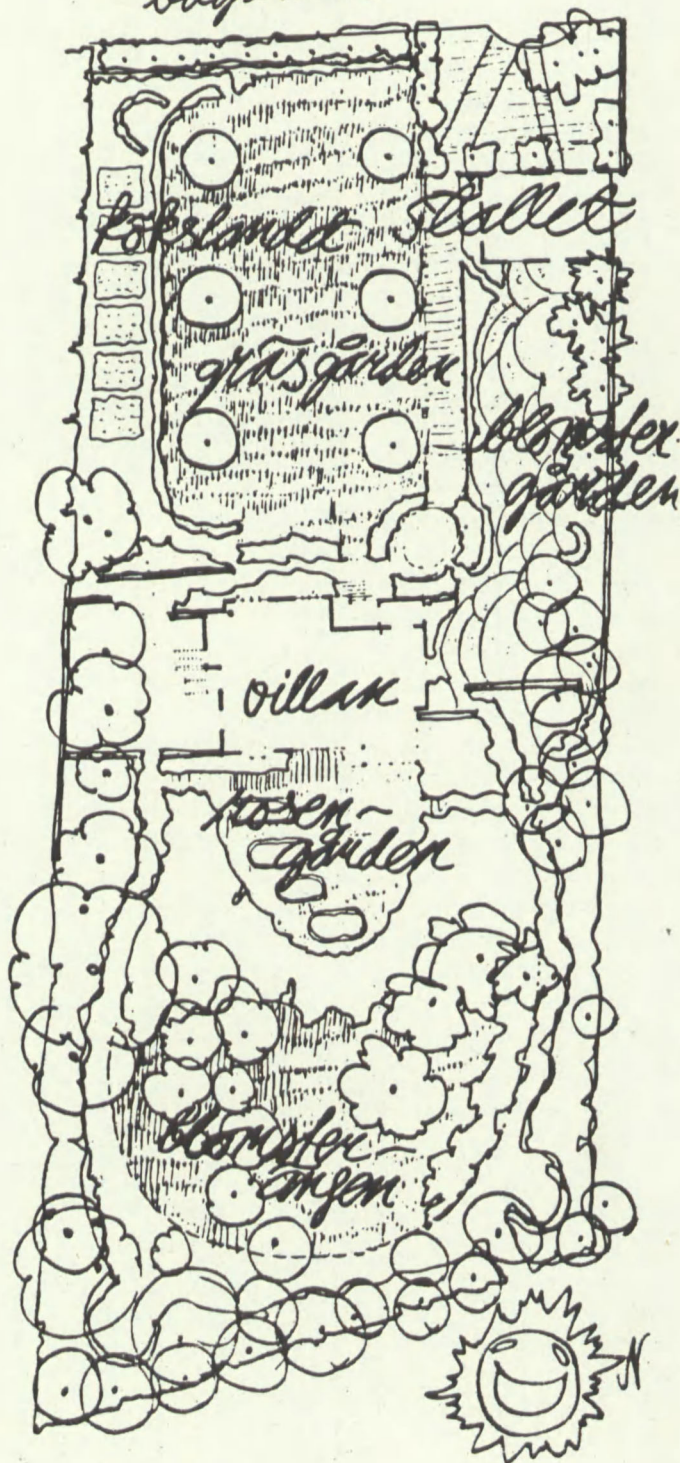
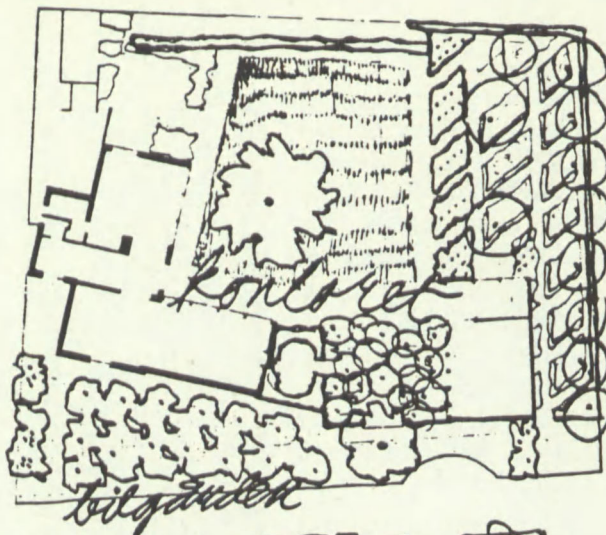
Tack för ditt brev! Ja, det var längesen du med en grupp landbohøjskolestudenter kom i min have. Och nu vill du som redaktör av Landskab ha den med i tidsskriftens serie av »professorshaver«, skriver du, (och det lönar sig, inte att protestera!).

Här kommer nu med detta brev lite material: Ett par planskisser, några bilder med texter och några funderingar därtill, som kanske i all anspråkslöshet kan ge någon idé om vår trädgård. Först något om förhistorien, sedan en rundvandring och till slut några reflexioner.

Om ens egen trädgård, om alla ens tankar, erfarenheter, experiment, om både besvikelser och glädjeämnen kunde det naturligtvis skrivas mycket – en hel bok – men här får en rad bilder berätta om stället. Vi har haft det i snart 25 år – först som enbart bostad, sedan också som kontor i det till stället hörande stallet, sedan med kontoret flyttat till hus på andra sidan gatan. Summa ett tunnland have!

Förhistorien till vår trädgård är denna: För 25 år sedan bodde vi i ett gammalt jugendhus på Skeppsbron i Malmö, två minuters väg till Köpenhamnsbåten men på två kilometers avstånd från den lekplats som en familj med småbarn behöver på närmare håll. Ett litet sommarhus vid Östersjöstranden och ljungheden i Skanör räddade sommaren men inte resten av året – därför skissade vi ett helårshus och sökte efter en boplat, någonstans att bygga det. Det behövde vi plötsligt inte heller när vi en dag upptäckte ett obebott präktigt gammalt sommarhus vid Öresundskusten rakt väster om Lund och norr om Malmö, byggt några år efter sekelskiftet av domkyrkoarkitekten Th Wählin.

Att Carl Larsson hade berättat om sitt Sundborn ungefär samtidigt som huset blev byggt kan man ana med ledning av många detaljer. Främst passade ju också både tiden och platsen, stadsbornas badort. En stor trädgård hörde till förutom ett stall för tre hästar. De första åren blev det till kontor innan vi köpte grannens hus på andra sidan gatan – då blev trädgården som sagt precis ett tunnland i en lång rektangel i vinkel mot Öresund. Allt det som hänt på de 25 år vi har rumsterat med detta tunnland skulle kunna bli en lång skildring förstås – här skall bara några bilder visa nuläget hösten 1984. Naturligtvis har vi också framtidsplaner för trädgården – ännu så länge hemligstämplade, men något med vatten blir det nog!

Om du nu ser på bilderna, Annemarie, i ordningsföljd, så skall jag tala om vad dom visar.

Som du ser på planen ligger stället på båda sidor om vägen, som är smal, bara 5 m bred. Vi har därför gjort en gård på båda sidor med ingången til kontoret på ena sidan och till bostaden på den andra. När man kommer til utvidgningen av vägen ser man som här på bild 1 gården med stallets entré och en bänk framför. Några år på 60-talet hade vi kontor där. När stället byggdes fanns ju knappt några bilar.

När stallet blev för trångt (på det glada 60-talet!) köpte vi huset som du skimtar på nästa bild, som visar hur det ser ut på andra sidan gatan.

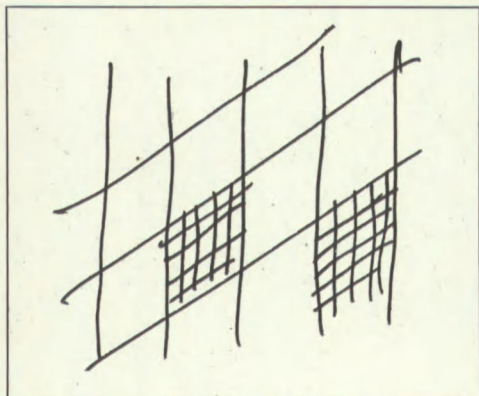
Där ser du parkeringsplatsen utanför tegnestuen bild 2, bilarna står under ett lövtak av plataner framför den helt slutna kontorsväggen i bakgrunden. Platanerna har på ca. 10 år verkligen kommit att bilda ett tätt lövverk. På bilden är lövtaket inte så distinkt i formen som meningen är – i år har vi ännu inte hunnit klippa träden så perfekt som önskvärt vore. Men fungerar gör det, som tak över bilarna.

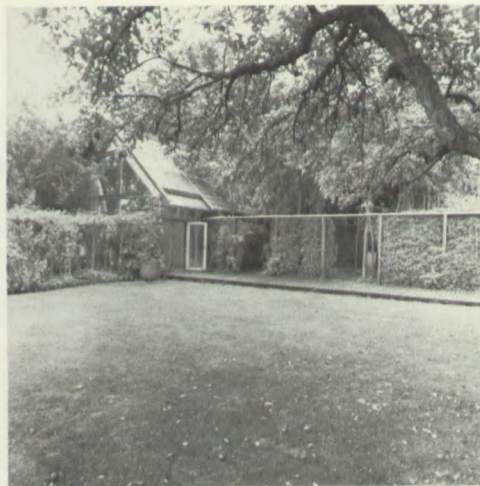
Mellan kontorets båda byggnader finns en boské av bambu och parasollalmar – bild 3 – och ett trädäck, som förbinder husen med varann – bild 4. Man ser gräsmattan med vårdträdet, ett gammalt äppleträd med många sorter inympade och till höger en päronspaljé.

Bild 5 från spaljén mot huset visar dess uppglasade fasad mot trädgårdsrummet och på bild 6 ser man ritborden genom de öppna glasdörrarna. Det är skönt att kunna lämna arbetsplatsen för en tur i haven eller en siesta på gräset. Men kanske skulle man göra om gräshaven till urtehave.

Framför skjulets gavel – se planen – finns en örtagård, indelad i kvarter med buxbomshäckar under några gamla fruktträd som bild 7 visar.

Kvarteren innehåller både perenner och nyttoväxter – (i förgrunden purjolök). En liten caprice är att kvarterens romboida form kommer igen i beläggningens klinkerplattor, som detaljskissen visar.

3

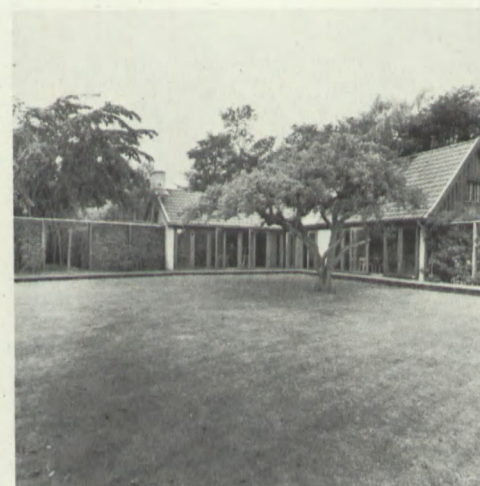

4

- 1. The courtyard with entrance and a bench.
- 2. The car park outside the drawing office can be seen on the other side of the road. After 10 years, the plane trees have formed a dense foliage.
- 3. + 4. Bamboo and weeping elms between the two office buildings, and the timber deck which connects them to the house.
- 5. + 6. Elevation facing the garden. The drawing tables can be seen through the open doors.
- 7. Garden divided into squares by box hedges, under some old fruit trees. The squares are planted with perennials and herbs.

6

5

7

Nu går vi från kontorets trädgård över till huset där vi bor. Om du nu på planen ser hur det ser ut på andra sidan gatan (från kontoret räknat) ser du att trädgården är en till formen är en långsmal rektangel, 37×35 m, med huset på mitten. Det blir därmed en stark uppdelning i två trädgårdar öster resp väster om villan. Den östra får med de sex taxusen i stram gruppering på pelousen ofrånkomligt sin karaktär av representativ klassicism (för att nu ta till några fina ord). Detta trots att husets stora trågavel ju egentligen vill verka cottage – bild 8. När C. Th. Sörensen besökte stället utbrast han på gången upp till huset: »Er det ikke mærkeligt hvor stærkt rumdannende disse seks separate solitære volumner virker!«

Det ser man ännu tydligare på bild 9, tagen uppe från husets övervåning. Taxusen har under alla de år vi har hållit på att experimentera faktiskt skiftat gestalt mellan stereometrins olika grundformer: pyramid, cylinder, kon, stympad kon etc. På senare år har vi låtit dem anta en rätt bullig form, i kontrast till husgavelns skarpa vinkel som förra bilden visade.

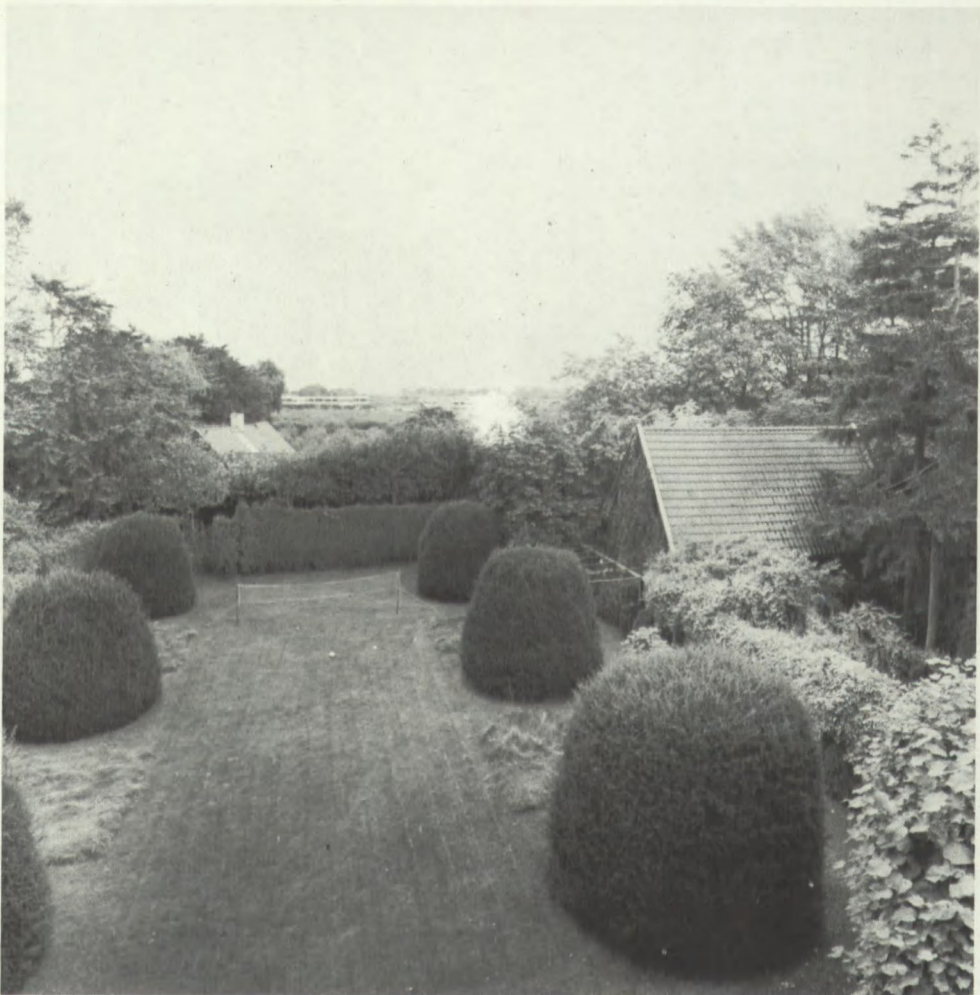
Med en thujahäck, 3 m hög, i norr och med ett plank i söder som förbinder villan och stallet, bildas på denna sidan huset förutom pelousen två mindre trädgårdar: köksträdgården och blomstergården, avskärmade från den övriga trädgården.

Bild 10 visar blomstergårdens gräsgång mellan vår- och höstblommade perenner, planterade i bågformade grupper i marktäckande mattor av Vinca, Pachysandra, Asarum och murgröna.

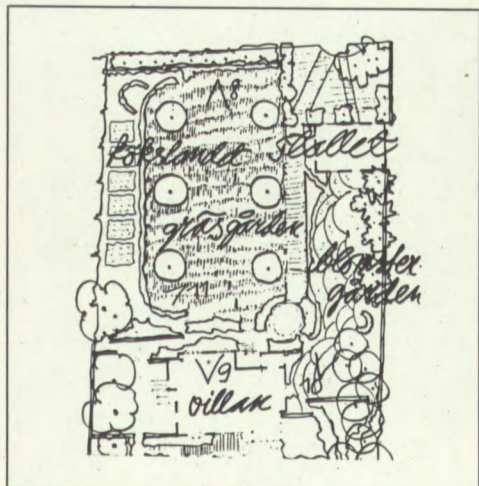
På andra sidan – se planen – finns köksträdgården bakom thujahäcken som avgränsar pelousen med taxusen. Bild 11 visar sittplats med förmiddagssol nära köket.

8

9

10

■ 8. We now go from the office garden over to the house where we live. The plan shows the situation on the other side of the street (from the office) where the garden has a long rectangular form, 37×35 m, with the house in the middle. The garden is, therefore, sharply divided into two areas, respectively east and west of the house. The six yews in their strict group, in the eastern garden, are clearly characteristic of representative classicism. This, despite the fact that the fine gable of the house appears smaller.

9. From the roof of the house. Throughout all the years of experimentation, the yews have altered shape. All the basic forms – pyramid, cylinder, cone, truncated cone, etc. have been attempted.

10. The grass path in the flower garden, between spring and autumn flowering perennials, planted in curved groups in ground cover mats of Vinca, Pachysandra, Asarum and Hedera.

11. Sitting area for morning sunshine, near the kitchen.

11

Et ögonkast på planen igen och du ser hur den västra trädgården ser ut: närmast huset en halvrund rosengård och utanför – och nedanför eftersom marken här sluttar ca. 3 m – finns blomsterängen med en hel del träd, ek, alm, lind, lönn i kanterna och fruktträd i mitten.

Går man upp i husets övervåning ser man det hela och bild 12 visar också öppningen i lövväggen mot Öresund, en månport nästan mot oändligheten men med Köpenhamns torn synliga vid horisonten under klara augustimorgnar. Denna utblick från vår lilleverden ger förstås sin särskilda dimension åt denna del av trädgården.

På marken från rosengården ser det ut som på bild 13: buxbom, lavendel, rosor och liljor i förgrunden och med öppningen i lövväggen i fonden.

Från rosengården passerar man genom gammaldags bågar av armeringsjärn med klängrosor, bild 14, ut i rhododendronbuskaget, bild 15, och vidare ner till ängen nära stranden.

Där råder full frihet som sig bör i ett wilderness. Som bild 16 visar, får det nästan passa sig själv, utan det ni kalla vedligeholdelse. Där finns förutom de vanligaste ängsblommorna även blåsippor och vitsippor.

12

13

14

15

■ 12, 13, 14, 15, 16. Another look at the plan and the design of the western garden can be seen: a semi-circular rose garden closest to the house and beyond and below, a flower meadow with a number of trees – oak, elm, lime, maples on the edge and fruit trees in the center.

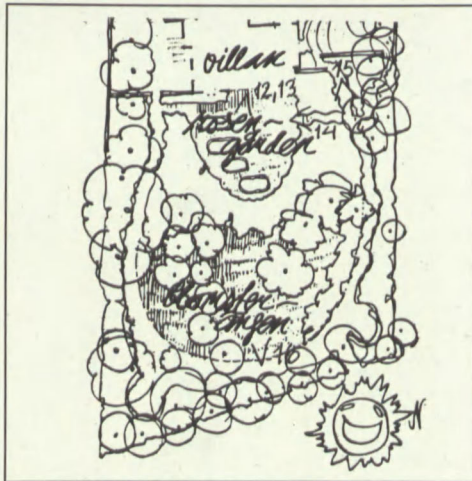
If one looks down from the top of the house, everything can be seen clearly and picture 12 also shows the opening in the foliage wall facing Øresund – a porthole to endlessness with the towers of Copenhagen visible on the horizon, on a clear August morning. This view from our little world gives a special dimension to this part of the garden.

Picture 13 shows a view of the meadow from the rose garden: box, lavender, roses and lillies in the foreground and the opening in the foliage, in the background.

From the rose garden one passes through old fashioned, reinforcing iron arches covered with rambling roses, picture 14.

Out in the rhododendron bushes, picture 15, and so on down to the meadow near the beach.

Complete freedom reigns, like living in a wilderness. As picture 16 shows, it can nearly look after itself without any real maintenance. Blue and white anemones grow here together with the usual meadow flowers.

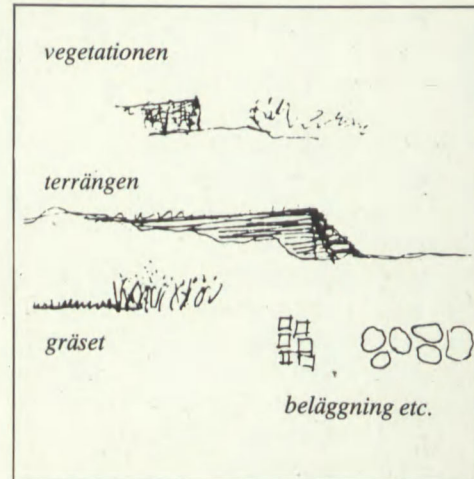

16

Efter den här promenaden ska jag nu berätta för dig om min gamla käpphäst, som faktisk blivit ett tema, en bärande idé, inte bara för denna den egna trädgården kring kontor och bostad utan också i arbetet på ritbordet med små och stora projekt i min verksamhet som landskapsarkitekt. När den övertygelsen klarnade kan faktiskt exakt anges till år 1951, och ett tävlingsförslag (prisbelönat) i tidskriften Hem i Sveriges trädgårdstävling (publicerat även i denna tidskrifts föregångare Havekunst). Så här skrev jag den gången för 33 år sen:

»Förslagen innebär ett försök till att genom sammanställning av formellt och naturalistiskt uppnå en berikande kontrastverkan mellan de båda trädgårdsformerna. Strävan efter anpassning till naturtyp och terräng synes ofta drivas för långt och framkalla obestämda passiva lösningar även där aktiv planläggning vore självskriven. På åkertomen är trädgården människoverk, på skogstomten natur, på mellanformer är den båda delar i labil spänning. Både det alltför stränga och det alltför upplösta tröttar, man vill märka både det fria växandet och den ordnande handen.

Vid sidan om varandra framhäves de karakteristiska, den klippta måbärshäcken verkar ännu stramare vid siden om det fria slånsnåret.

Likadant terrängen, gräset, beläggning etc.

Man behöver ett program för att kunna planlägga. Förutom av hus, situation, naturtyp m.fl. faktorer bestämmes ju lösningen av vad människorna vill med sin trädgård, deras intresse, deras ekonomi. För att underlätta den mångbesjunga inlevelsen har var uppgift lösts efter en tänkt familjetyp – med större eller mindre intresse och bankkonto. Trädgårdarna skall inte kunna ses med en blick från terrassen eller vardagsrumsfönstret – utan genom uppdelning lockas, sedan ge sig bit för bit, överraska, skifta karaktär.»

Nu undrar du, Annemarie, hur det hela har utfallit. Det fina och privilegierade i just vår situation är ju att vi i vårt yrke har möjlighet att pröva teserna på oss själva på många olika sätt.

Tomtens form och husets läge mitt på gör det nästan självklart att av forhaven med de sex taxusen som utgångspunkt utbilda en formträdgård på östra sidan av huset med vad därtill hör. Lika självklart är det att på andra västra sidan av huset i baghaven ha en fri, obunden, frodig, nylandskabelig have med blomsteräng och bara en klippt gräsgång som tuktad kontrast till allt det friväxande. I helheten, situationsplan såväl som i detaljer och behandlingen av växtmaterialet kan således tesen »kontrasterna framhäva varann« komma till uttryck. Liksom den klippta gräsgången är det enda som bryter mot frodighetens wilderness väster om huset så är situationen den omvända på östra sidan, i klassicismens miljö. Där har vi i gengäld i många år låtit gräsmattan växa fritt i 4 st kvadrater 4×4 m mellan taxusen för att framhäva omgivningens tuktade karaktär. T.o.m huset inordnas i systemet genom att vi överallt på det byggda, på spaljéer och plantor låter vildvin, äkta vin, murgröna och polygonum växa ohämmat över alla tak och fasader. Det ser du på bilderna 17, 18 och 19.

17: Port i häcken från pelousen till köksträdgården. Mot de klippta elementen gräsmatta-taxus thuja-häck står den lurviga ängmattan i stark kontrast.

18: Stallet klätt med vildvin, en äkta vin på spaljé baksom ängsrutan.

19: Västerfasaden med fruktspaljé och vinstock.

Ja, trädgårdens slutgiltiga karaktär är här som alltid en samverkan, en produkt av den idé, de föreställningar som ligger bakom själva utformningen och av det växtmaterial som kommit till användning och hur det sedan behandlats när det väl kommit på plats. Så enkelt är det ju!

17

18

■ 17. Gate in the hedge from topiary garden to the kitchen garden. The wild meadow carpet is in sharp contrast to the pruned elements lawn – yew and yew – hedge.

18. The stable covered with wild vine, a genuine vine on trellises growing from the herbaceous squares.

19. The west elevation with fruit trellis and vines.